

#IEDEREEN
AANBOORD

#verkiezingen2024

Pasklare zinnen

**voor uw nieuwe lokale bestuursakkoord over
een beleid naar kinderen, jongeren en volwassenen
zonder wettig verblijf**

We gaan dit jaar twee keer naar de stembus. Na de verkiezing volgt een onderhandeling met het oog op de vorming van een Vlaamse en een federale regering, later van een lokaal bestuur. Het bestuursakkoord is het document dat dan coalitiepartners bindt en verbindt voor de komende bestuursperiode.

ORBIT vzw heeft – in samenwerking met lokale initiatieven, organisaties en anderen experts - rond een aantal maatschappelijke uitdagingen **pasklare zinnen uitgewerkt. Die zinnen zijn inspirerend als inhoud voor de bestuursakkoorden. Sommige kunnen ook letterlijk worden overgenomen.**

Deze nota zet pasklare zinnen samen over een lokaal beleid naar kinderen, jongeren en volwassenen zonder wettig verblijf

Ter inleiding

Mensen zonder wettig verblijf zijn deel van de bevolking in verschillende gemeenten. Hoeveel mensen in een dergelijke situatie in België verblijven is onbekend en moeilijk in te schatten. Hoewel het misschien niet van primair belang is om het precieze aantal te kennen, is het belangrijk om te erkennen dat zij deel uitmaken van onze samenleving en specifieke noden en behoeften hebben die te maken hebben met het ontbreken van een wettelijke verblijfsstatus.

Mensen zonder wettig verblijf worden vaak geconfronteerd met schendingen van hun grondrechten. Hoewel er bijvoorbeeld wettelijk gezien recht is op dringende medische hulp en leerplicht voor minderjarigen, is de toegang ertoe niet overal vanzelfsprekend of eenvoudig. Steden en gemeenten kunnen effectief bijdragen aan het realiseren van sociale grondrechten van mensen zonder wettig verblijf. Dit kan leiden tot een verbetering van het welzijn van deze mensen en bijdragen aan een rechtvaardige en inclusieve samenleving. Bovendien is het ook een goede investering. Wanneer mensen zonder wettig verblijf de toegang tot hun grondrechten wordt onzegd, leidt dit tot humanitaire noodsituaties die aanzienlijke

maatschappelijke kosten met zich meebrengen. Mensen in een overlevingsstrategie duwen, kan ervoor zorgen dat er een toename is van een gevoel van onveiligheid in de steden en gemeenten.

Deze werknota beoogt ideeën aan te reiken om een structureel lokaal beleid voor mensen zonder wettig verblijf te ontwikkelen. Het is tot stand gekomen vanuit een lerende uitwisseling met initiatieven voor mensen zonder wettig verblijf in de lokale context. Hierbij kan ook gebruikt worden gemaakt van goede praktijken die in verschillende gemeenten worden toegepast.

ORBIT vzw zet zich – samen met lokale burgerinitiatieven en overheden in voor het versterken van de toegang sociale grondrechten voor deze groep. Gemeenten kunnen een bepalende bijdrage leveren om de sociale grondrechten van kinderen, jongeren en volwassenen zonder wettig verblijf effectief te implementeren. Als ze dat doen versterken ze ook het veiligheidsgevoel in de samenleving.

1. Gezondheidszorg voor mensen zonder wettig verblijf

De toegang tot de gezondheidszorg voor mensen zonder wettig verblijf is in België geregeld door een [Koninklijk Besluit](#)¹. Er wordt meestal gesproken over 'de dringende medische hulp' voor deze doelgroep. De zorgen die hieronder vallen, zijn breder dan dringende medische verzorging na een ongeval of ernstige ziekte, maar omvatten ook curatieve en preventieve hulp. Het is dus beter te spreken over *medisch noodzakelijke hulp*. Het is altijd de arts die beslist of een bepaalde zorg nodig is. Dan moet deze ook worden verleend.

Gezondheidszorg is een fundamenteel recht voor iedereen, ongeacht de verblijfsstatus. Mensen zonder wettig verblijf worden echter geconfronteerd met verschillende obstakels bij de toegang tot medische zorgen die nodig zijn voor hun fysiek en mentaal welzijn. Bovendien leiden de complexe systemen rond de vergoeding van medische consultaties ervoor dat medisch personeel terughoudend is om mensen zonder wettig verblijf te behandelen.

Als gevolg van de beperkte toegang tot gezondheidszorg hebben mensen zonder wettig verblijf vaak onbehandelde gezondheidsproblemen die ernstige gevolgen kunnen hebben, niet alleen voor hen zelf, maar ook voor de bredere samenleving.

Het is voor hen en voor de volksgezondheid van belang dat **in elke gemeente maatregelen worden genomen** om ervoor te zorgen dat **mensen zonder wettig verblijf toegang hebben tot gezondheidszorg**, ook tot preventieve zorg en **vaccinaties**. Het faciliteren van toegang tot medische behandelingen voor mensen zonder wettig verblijf, is kosten efficiënt. Als deze mensen namelijk geen medische hulp zoeken in een vroeg stadium, bestaat de kans dat ze later spoedeisende behandelingen nodig hebben, wat leidt tot hogere kosten voor zorginstanties.

In het kader van de procedure voor *dringende medische hulp* speelt het OCMW een cruciale rol, aangezien zij verantwoordelijk zijn voor het organiseren van medische hulpverlening op hun grondgebied. Om de procedure optimaal te laten verlopen, kan het proactief verstrekken van een **medische kaart** voor dringende medische hulp een nuttig instrument zijn om de toegang tot gezondheidszorg te verbeteren. Een medische kaart is een document dat aangeeft dat een houder recht heeft op medische zorgen, ook als er geen geldige identiteitsdocumenten

¹ Koninklijk Besluit van 12 december 1996 betreffende de dringende medische hulp die door de openbare centra voor maatschappelijk welzijn wordt verstrekt aan vreemdelingen die onwettig in het rijk verblijven.

zijn. De medische kaart garandeert zorgverstrekkers dat het OCMW de medische kosten voor de patiënt zonder wettig verblijf zal betalen.

De huidige procedure voor dringende medische hulp kan enkel worden gestart wanneer de patiënt een medisch probleem heeft, waarna het OCMW een attest 'dringende medische hulp'² opstelt. Vanwege het langdurige onderzoek naar de behoefte door het OCMW moeten mensen vaak meerdere weken wachten voordat ze dit attest kunnen verkrijgen. Door **proactief een medische kaart te verstrekken**, kan er worden ingespeeld op de behoefte aan medische zorg. Dit vermindert tevens de tijdsintensieve administratieve onderzoeken die de OCMW's moeten uitvoeren. Bovendien biedt het zorgverleners de zekerheid dat het OCMW de medische kosten voor de patiënt zonder wettig verblijf zal vergoeden. Het proactief verstrekken van de kaart aan alle mensen zonder wettig verblijf op het betreffende grondgebied resulteert daarom in **tijdsbesparing** voor alle betrokken partijen, waaronder de stad, diensten, gezondheidszorg en de betrokken individuen.

Kortom, het proactief verstrekken van medische kaarten voor mensen zonder wettig verblijf is een praktische benadering die de toegang tot gezondheidszorg verbetert, administratieve processen vereenvoudigt, zorgverleners verzekert van terugbetaling en de kans op medische noodsituaties verkleint, wat uiteindelijk **kostenefficiënt** is voor de gehele samenleving.

Onze aanbevelingen:

- a. Harmoniseer de werkinstrumenten en procedures van de verschillende OCMW's om de toegang tot gezondheidszorg voor mensen zonder wettig verblijf te vereenvoudigen. Organiseer hiervoor een gezondheidsoverleg van alle bevoegde partijen in de eerstelijnszones³ (in samenwerking met OCMW, gezondheidswerkers, ziekenfonds en outreachers).
- b. Bezorg proactief een medische kaart – die regelmatig wordt verlengd - aan alle personen zonder wettig verblijf vanuit het bevoegde OCMW.
- c. Sensibiliseer gezondheidsmedewerkers én andere sociaal professionals rond het recht op medische hulp voor mensen zonder wettig verblijf
- d. Zorg in samenspel met de eerstelijnszones voor een goede toegang tot vaccinaties voor kinderen, jongeren en volwassenen zonder wettig verblijf⁴. Werk daarvoor langs de Kind & Gezin en de onderwijsinstellingen, wegens een gegarandeerd bereik van kinderen en hun ouders zonder wettig verblijf.

² Art. 4. Onverminderd de toepassing van de bepalingen van artikel 7 van de wet van 8 december 1992 tot bescherming van de persoonlijke levenssfeer ten opzichte van de verwerking van de persoonsgegevens zullen de gegevens die voorkomen op of afgeleid kunnen worden van de door de openbare centra voor maatschappelijk welzijn ingediende medische getuigschriften vertrouwelijk behandeld worden en kunnen ze niet aangewend worden voor andere doeleinde dan de terugbetaling.

³ Een eerstelijnszone is een geografisch afgebakend gebied waar eerstelijnsaanbieders samenwerken. Ze delen kennis en informatie en zorgen voor een gecoördineerde werking. Het doel is om onderbescherming tegen te gaan en de toegankelijkheid van dienstverlening te vergroten.

⁴ In België worden kinderen jonger dan 6 jaar volgens een inhaalvaccinatieschema gevaccineerd door Kind & Gezin, een pediater of een arts. Als ze naar school gaan, krijgen ze via het CLB de aanbevolen vaccinaties. De vaccinaties worden kosteloos toegediend.

Volwassenen zonder wettig verblijf kunnen gebruik maken van de procedure 'dringende medische hulp' om terugbetaling van vaccinaties te krijgen. Let wel: bij de collectieve kostenloze vaccinatie tegen COVID19 hadden personen zonder wettig verblijf recht op een gratis vaccin. Dan moet de procedure 'dringende medische hulp' niet gevolgd worden. Er moet dan wel toegezien worden op de effectieve mogelijkheid om ook aan te sluiten bij de gratis vaccinatiemogelijkheden die van kracht zijn. De eerstelijnszone waartoe de gemeente behoort heeft daarin een verantwoordelijkheid. (www.vivel.be)

- e. Maak goede afspraken in de eerstelijnszones om de vergoeding van noodzakelijk medische kosten die geen nomenclatuurnummer hebben, maximaal mogelijk te maken.
- f. Garandeer dat psychologische hulpverlening ook onder dringende medische hulp valt.

In bepaalde gemeenten zijn er al voorbeelden van een proactieve verstrekking van medische kaarten door het OCMW. Zo heeft een bepaalde stad een procedure geïmplementeerd waarbij inwoners zonder wettig verblijf na een sociaal onderzoek van het OCMW de medische kaart proactief ontvangen. Ze heeft een geldigheidsduur van drie maanden. Na deze periode moeten de betrokkene opnieuw contact opnemen met het OCMW om ze te laten verlengen. Gedurende de geldigheidsperiode van drie maanden biedt de medische kaart zorgverleners de garantie dat het betreffende OCMW de kosten van de verleende medische zorg zal vergoeden.

2. Ondersteuning van de leerplicht en het onderwijsrecht

Het recht op onderwijs is een van de meest fundamentele rechten in het belang van het kind kan hebben. In België hebben alle kinderen tussen 5 en 18 jaar leerplicht⁵, ongeacht hun verblijfsstatus. Dit betekent dat [minderjarigen zonder wettig verblijf het recht hebben om naar school te gaan en een opleiding te volgen, maar daar ook toe gehouden zijn.](#) Het is de verantwoordelijkheid van ouders of wie voogdij heeft over een minderjarige daarop toe te zien.

Hoewel de kinderen en jongeren het recht en de plicht hebben om naar school te gaan, zijn er verschillende belemmeringen die de inschrijving en het effectief schoolbezoek in de weg staan. Bij veel ouders is er angst om zichzelf en hun gezinsleden bloot te stellen aan de ontdekking door de immigratiediensten⁶. Ze denken vaak dat - als ze hun kinderen naar school sturen - de Dienst Vreemdelingenzaken daarvan ingelicht wordt. Scholen hebben echter geen meldingsplicht, meer nog ze mógen het niet melden.

Een school mag de inschrijving van een leerling niet weigeren, louter en alleen omdat die geen wettige verblijfsdocumenten heeft⁷. Scholen en onderwijsinstanties zijn de belangrijkste partners om het recht op onderwijs voor minderjarigen zonder wettig verblijf mee te waarborgen. Het is belangrijk dat zij anticiperen op de drempels die leerlingen ervaren om ervoor te zorgen dat leerlingen zonder wettig verblijf dezelfde kansen hebben als andere leerlingen.

Het is van groot belang dat overheden ervoor zorgen dat kinderen zonder wettig verblijf niet gediscrimineerd worden. Door hun verblijfsstatus hebben minderjarigen zonder wettig verblijf geen recht op groeipakket of de participatietoeslag. Gezinnen zonder wettig verblijf ervaren daardoor financiële drempels om hun kinderen naar school te laten gaan. Hoewel onderwijs

⁵ Artikel 1 §1 van de wet betreffende de leerplicht stelt dat er voor een minderjarige leerplicht is gedurende een periode van twaalf jaar. Die periode begint met het schooljaar dat start in het jaar waarin het kind zes jaar wordt, en eindigt op 30 juni van het kalenderjaar waarin de leerling achttien jaar wordt.

⁶ Omzendbrief van 29 april 2003 betreffende de verwijdering van gezinnen met schoolgaand(e) kind(eren) van minder dan 18 jaar. - Optreden van politiediensten in scholen. Die omzendbrief geeft politiediensten een duidelijk kader waarbinnen ze moeten opereren. Zo wil de overheid vermijden dat leerlingen zonder wettig verblijf van de schoolbanken geplukt worden.

⁷ De ministeriële omzendbrief GD/2003/03 van 24 februari 2003 Het recht op onderwijs voor kinderen zonder wettig verblijfsstatuut vermeldt uitdrukkelijk dat een inschrijving niet geweigerd kan worden op grond van de loutere vaststelling dat het verblijfsstatuut van de kandidaat-leerling of de ouder niet in orde is.

in principe gratis zou moeten zijn, zijn er altijd extra kosten zoals schoolmateriaal, maaltijden en uitstapjes.

Lokale overheden kunnen in samenspraak met onderwijsactoren en het middenveld voor zorgen om het onderwijs van deze groep kinderen te promoten en ook na te gaan waar en hoe ze financiële steun kunnen inzetten om hun schoolcarrière meer slaagkansen te geven.

Onze aanbevelingen – die al dan niet gekoppeld kunnen worden aan extra inspanningen voor andere kwetsbare groepen:

- a. Zet een sensibiliseringsactie op met verschillende partners om het vertrouwen te versterken bij ouders om hun leerlingen effectief in te schrijven.
- b. Doe slimme investeringen om de kosten van onderwijs voor kinderen zonder wettig verblijf op hun grondgebied te milderen door bijv. Ondersteuning te bieden voor aanschaf van boeken en lesmateriaal, schoolmaaltijden en uitstapjes.
- c. Voorzie in een vorm van gratis fiets, bus- of treinabonnement voor alle leerplichtige kinderen (inclusief kinderen zonder wettig verblijf) zodat zij kunnen deelnemen aan onderwijs. Wanneer het gaat om jongere kinderen die nog niet zelfstandig kunnen reizen, moeten ouders ook geïncludeerd worden.

Bepaalde OCMW's geven aankoopcheques aan gezinnen met leerplichtige kinderen om de schoolkosten van deze doelgroepen te kunnen dekken. Zo helpt de gemeente om de schoolcarrière mogelijk te maken. De leerplichtige kinderen kunnen zo optimaal genieten van het recht op onderwijs, ongeacht de legale verblijfsstatus.

Bepaalde steden en gemeenten sluiten convenanten af met De Lijn om een deel van de kosten te betalen. Zo zijn er voorbeelden van twee Vlaamse steden, waarin minderjarige kinderen tussen 6 en 14 of 6 en 12 jaar gratis reizen met het openbaar vervoersnetwerk van De Lijn. Deze gunst geldt in die steden trouwens voor alle kinderen, ongeacht hun verblijfsstatus.

3. Veilige registratie van mensen zonder wettig verblijf

Gezien hun verblijfsstatus, hebben mensen zonder wettig verblijf vaak geen verblijfsdocumenten die ze in België kunnen voorleggen om zich te legitimeren. Dat heeft verrijkende gevolgen. Ze verblijven in een gemeente zonder enige vorm van registratie en ze worden tegelijk uitgesloten van de toegang tot de meeste culturele, sport- en andere diensten in de gemeente, zij het openbaar of in de privésfeer. De toegang tot zwembaden is daar een voorbeeld van. Want op meer plaatsen dan ooit is de ID Card vandaag 'een toegangkaart' geworden. Je moet ze minstens tonen, overhandigen en in een automaat steken voor bepaalde toegangspoortjes of bij inschrijvingen.

De uitgifte van een **lokale registratiekaart voor mensen zonder wettig verblijf** zou een hulpmiddel kunnen zijn voor mensen zonder wettig en voor de diensten. Zoals de medische kaart dat is voor de toegang tot de gezondheidszorg, heeft het opzetten van een veilige registratie en het afleveren van een registratiekaart veel gunstige neveneffecten:

- Bij humanitaire rampen, ongevallen, verdwijningen, overlijden... zijn er dan toch enkele persoonsgegevens beschikbaar.
- het verlaagt de drempel om aangifte te doen bij de politie en andere autoriteiten van een misdrijf waarvan mensen zonder wettig verblijf slachtoffer zouden worden
- er kan toegang verleend worden tot bepaalde diensten in de gemeente, waarvoor anderen ook een speciale kaart of hun ID-card moeten gebruiken.

Deze gemeentelijke registratiekaart kan daarnaast helpen bij het creëren van een gevoel van verbondenheid met de lokale gemeenschap. De kaart is geen verblijfsdocument. Ze dient vooral om de toegang tot sociale grondrechten, instanties, basisdiensten en dienstverleners in de gemeente te vereenvoudigen. Daardoor zijn deze inwoners ook lokaal gekend.

Tenslotte nog dit: het is belangrijk dat de uitgifte van een lokale registratiekaart op een veilige en betrouwbare manier gebeurt. Mensen zonder wettig verblijf moeten erop kunnen vertrouwen dat hun persoonlijke gegevens niet terecht komen bij de immigratiediensten of andere autoriteiten. De gemeenten moeten daarom de nodige maatregelen nemen om de privacy en veiligheid van deze groep mensen te garanderen.

Onze aanbevelingen:

- a. Koppel de registratie van mensen administratief aan de 'medische kaart'. Dat zijn dan twee maatregelen in één beweging.
- b. Of koppel de registratie aan een andere bestaande gemeentelijke kaart, zoals de UITPas of een andere gemeentepas.
- c. Maak goede afspraken met een netwerk van partners en actoren in de gemeente die toegang willen verlenen tot hun aanbod voor mensen zonder wettig verblijf die over zo'n kaart beschikken.

Internationaal zijn verschillende steden bezig met ontwikkelen en implementeren van een lokaal registratie. Soms gaat dat gepaard met de uitgave van een pasje. In sommige steden is de kaart enkel geldig voor mensen zonder wettig verblijf en andere kwetsbare groepen. Een andere stad kiest ervoor om lokale registratiekaarten te maken voor alle inwoners van hun stad en hier voordelen aan te koppelen.

4. Opvang van mensen zonder wettig verblijf

Mensen zonder wettig verblijf leven vaak in preciaire omstandigheden. Vele van hen leven dak- of thuisloos in de straten van grootsteden, door de juridische of administratieve obstakels voor een accommodatieplaats.

De toegang tot een (private) woning⁸, sociale huisvesting⁹ of opvang voor daklozen is niet gegarandeerd voor deze groep. Als er al opvang is, dan meestal alleen gedurende een 8-tal uren en tijdens de nacht. Zeker niet 24/7. Enkel gezinnen met minderjarige kinderen zonder wettig verblijf hebben recht op huisvesting in de Federale opvangcentra.¹⁰ Voor alle anderen, wordt de toegang tot accommodatie voorzieningen belemmerd door vereisten van een verblijfsvergunning of het ontbreken van andere documenten die ze niet kunnen voorleggen. Iemand zonder wettig verblijf heeft geen recht op een sociale huurwoning, omdat men hiervoor ingeschreven dient te zijn in het bevolkings- of vreemdelingenregister. Zelfs de toegang tot onthaalhuizen voor dak- en thuislozen wordt in de praktijk vaak bemoeilijkt, aangezien deze opvanginitiatieven voor deze groep geen vergoedingen krijgen.

Gemeenten hebben de zorgplicht met betrekking tot armoede en dakloosheid. Dat is bepaald door het recht op huisvesting en respect voor menselijke waardigheid. Dit kunnen gemeentes doen door minimaal de toelatingsvoorwaarden aan te passen

⁸ Huren op de private huurmarkt mag, maar er is geen recht op huursubsidie, huurpremie, huurtoelage, huurwaarborglening, ...

⁹ Inschrijving in bevolkings- of vreemdelingenregister vereist (artikel 93, §1 Wooncode)

¹⁰ Materiele opvang voor 'minderjarigen die samenwonen met hun ouders die illegaal in het land verblijven' (artikel 57 52,2" van de OCMW-wet / artikel 60 van de opvangwet / KB van 24 juni 2004)

Dit kunnen gemeentes doen door minimaal te voorzien in het uitbreiden van de toegang tot dak- en thuislozen voor mensen zonder wettig verblijf. Zo slaapt niemand op straat. De toegangsvoorwaarden dienen in die zin te worden aangepast.

Onze aanbevelingen:

- a. Mensen zonder wettig verblijf krijgen ook toegang tot de nachtopvang.
- b. Zorg ervoor dat In 2025 elk opvangaanbod een 24/7 opvang voorziet. Hierdoor wordt de toestand van dakloosheid en overlevingsstrategie aangepakt en kunnen de mensen tot rust komen om zo nieuwe stappen te zetten uit de overlevingsmodus
- c. Gemeenten kiezen ervoor om – voor deze doelgroep - te investeren in een project 'opvang en oriëntatie met toekomstperspectief'. Daarbij wordt door juristen, perspectiefbegeleiders en de belanghebbende samen gewerkt aan een duurzaam toekomstperspectief.

Twee steden hebben momenteel een 'opvang en oriëntatie' project in uitvoering voor mensen zonder wettig verblijf met steun van de Federale overheid. Deze projecten zijn bedoeld voor dak- of thuisloze inwoners zonder wettig verblijf die bereid zijn te werken aan een duurzaam toekomstperspectief.

5. Gerechtigheid en bescherming van mensen zonder wettig verblijf die slachtoffer zijn van misdrijven en uitbuiting

Mensen zonder wettig verblijf zijn bijzonder kwetsbaar voor uitbuiting en criminaliteit. Malafide personen en werkgevers weten dat ze beperkt zijn in het mogelijkheden om aangifte te doen. Bovendien hebben de betrokkenen ook angst voor de immigratiediensten, en worden ze daardoor slachtoffer of getuige van criminaliteit zonder dat er melding van wordt gemaakt. Deze onderrapportage van criminaliteit en uitbuiting brengt ernstige gevolgen met zich mee voor de veiligheid en openbare orde.

Gemeenten kunnen samenwerken met (boven)lokale partners om ervoor te zorgen dat mensen zonder wettig verblijf alle beschikbare wettelijke mogelijkheden gebruiken om misdrijven aan te geven zonder bang te hoeven zijn voor uitzetting. Door praktijken te ontwikkelen die mensen zonder wettig verblijf in staat stellen om aangifte of melding te doen van een misdrijf, wordt het risico van onderrapportage van criminaliteit verkleind.

Aangifte kunnen doen van een misdrijf door mensen zonder wettig verblijf, waarbij hun bescherming tegen geweld en respect voor hun sociale grondrechten wordt gewaarborgd, is niet alleen van cruciaal belang, het is ook wettelijk voorzien¹¹. Lees daarover meer [in deze brochure](#). De effectieve implementatie ervan in België laat op zich wachten.

Het is voor ons essentieel dat wanneer een persoon zonder wettig verblijf zich meldt als slachtoffer of getuige van – grote of kleine – misdrijven, de prioriteit ligt bij het behandelen van die melding, boven de handhaving van de immigratiewetgeving. Met andere woorden, we moeten de persoon in eerste instantie beschouwen als slachtoffer en niet als iemand zonder wettig verblijf. Het beschermen van de rechten en veiligheid van mensen zonder wettig verblijf is niet alleen een kwestie van menselijkheid, maar ook van openbare veiligheid. Als mensen

¹¹ De *Victims' Rights Directive* is een wettelijk kader in de EU dat specifiek rechten waarborgt voor slachtoffers van misdrijven, inclusief mensen zonder wettig verblijf. Het benadrukt hun recht op bescherming en veiligheid, boven immigratiehandhaving.

zonder wettig verblijf een misdrijf kunnen aangeven, is dit een voordeel voor de hele samenleving. De gemeenten kunnen daar heel concrete eerste stappen in zetten.

Onze aanbevelingen:

- a. Zorg voor een **onafhankelijk en laagdrempelig meld- en hulpverleningsaanbod** waar een misdrijf gemeld kan worden zonder onderzoek van de immigratiestatus en waar slachtoffers geholpen worden.
- b. Als **arbeidsrechten van werknemers zonder wettig verblijf** worden aangetast dan is dat ook een misdrijf. Maak de [helpdesk van FAIRWORK Belgium](#) bekend zodat werknemers zonder wettig verblijf die - ook in het kader van huisarbeid - worden uitgebuit en/of een arbeidsongeval meemaken weten waar ze dat kunnen melden en klacht indienen.
- c. Geef slachtoffers van misdrijven, waaronder huiselijk geweld, toegang tot een **veilige plek** om te schuilen voor de dader.

6. Voeding, levensnoodzakelijke producten en algemene diensten

Mensen zonder wettig verblijf hebben veel financiële uitdagingen. Ze hebben geen toegang tot legaal werk uitkeringen en / of andere sociale voordelen die beschikbaar zijn voor mensen mét wettig verblijf. Een gemeente kan er mee voor te zorgen dat de onwettige verblijfsstatus niet leidt tot uitsluiting van essentiële producten en diensten voor een menswaardig bestaan.

De gemeente kan beslissen om voor mensen zonder wettig verblijf de toegang tot **bepaalde voordelen en voorzieningen administratief te koppelen aan de medische kaart**. Het OCMW is bevoegd voor de aflevering van de medische kaart. Door 'behoefte' als basisreden te nemen voor de afgifte van de kaart, en niet het legaal statuut, kan de kaart op deze manier toegang geven tot basisdiensten waarvan mensen zonder wettig verblijf voordien uitgesloten waren. De afgifte van de medische kaart is onder meer een investering in meer voedselzekerheid en maakt mensen ook minder kwetsbaar voor gezondheidsproblemen. Het OCMW kan die kaart best tijdig afleveren zodat er geen wekenlange of maandenlange wachttijd ontstaat.

Het is ook slim in **overleg te gaan met lokale verenigingen** die instaan voor de basisnoden van kwetsbare groepen. Onze voorkeur gaat uit naar het model van de sociale kruidenier. Daar kunnen mensen zelf inkopen doen en keuzes maken.

In grote gemeenten zijn er meestal heel verschillende initiatieven met een heel diverse handelswijze. Sommigen weigeren mensen zonder wettig verblijf als doelpubliek. In het kader van een lokaal overleg kan nagegaan worden hoe en of het aanbod voldoende tegemoetkomt aan de noden. Er moet immers ook gezorgd worden hygiëneproducten, waaronder maandverband, medicatie en verzorgingsmateriaal voor baby's.

Daarnaast kan de gemeente beslissen om de **voordelen** die ze verlenen aan mensen met het statuut van **verhoogde tegemoetkoming**, ook te voorzien voor mensen zonder wettig verblijf. Dit kan eventueel administratief gekoppeld worden aan de medische kaart. Enkele voorbeelden van voordelen die gemeentes koppelen aan het statuut van verhoogde tegemoetkoming:

- Naschoolse opvang voor kinderen uit gezinnen zonder wettig verblijf
- Gratis vuilniszakken
- Financiële bijdragen voor huisbrandolie, butaan of gas
- Kortingskaarten voor De Lijn / andere vervoermaatschappijen
- Korting op vrijetijdsactiviteiten, sport- en speelpleinen

Onze aanbevelingen:

- a. Geef als lokale overheid aan mensen zonder wettig verblijf een 'medische kaart' die meteen ook toegang geeft tot basisdiensten en sociale voordelen zoals bij andere behoeftigen die door het OCMW gesteund worden.
- b. Organiseer lokaal overleg met het middenveld om een **behoeftegedekt aanbod** uit te werken, waar ook mensen zonder wettig verblijf gebruik kunnen van maken.

Koppel de voordelen die mensen met het statuut van 'verhoogde tegemoetkoming' krijgen administratief aan de medische kaart voor mensen zonder wettig verblijf.

7. Het versterken van juridisch en sociaal advies

Het is belangrijk dat mensen zonder wettig verblijf de nodige ondersteuning en informatie krijgen om hun minimale sociale grondrechten te kunnen uitoefenen en een duurzaam toekomstperspectief op te bouwen. Mensen zonder wettig verblijf bevinden zich vaak in een situatie van overleven, omdat zij niet mogen werken en worden uitgesloten van de meeste overheidsvoorzieningen. Medische zorg, gezinsleven, scholing en voedselbanken zijn enkele voorbeelden van sociale grondrechten die in de praktijk niet altijd toegankelijk zijn. Door juridische ondersteuning kan de toegang tot voorzieningen gefaciliteerd worden om een menswaardig leven op te bouwen.

Daarnaast kan juridisch advies mensen helpen in het ontwikkelen van een toekomstperspectief. Beter zicht op voorbijgaande verblijfsprocedures en eventuele alternatieven helpt om zicht te krijgen op de kansen om persoonlijke doelen waar te maken. Een veilige, rustige en geïnformeerde omgeving om alles in deze bespreekbaar te maken, is van grote waarde

Het lokaal bestuur kan samen met het OCMW, CAW en juristen in de gemeente een aanspreekpunt voor sociaal en juridisch advies uitbouwen waar mensen zonder wettig verblijf en andere preciaire verblijvers beroep kunnen op doen. Het juridische aanspreekpunt kan centraal of decentraal opgezet worden. Kleinere gemeentes kunnen hier intergemeentelijke samenwerkingsverbanden opstarten om expertise met elkaar te delen. Maar het is belangrijk dat in alle bevoegde diensten iemand in dienst is met specifieke kennis over mensen zonder wettig verblijf. Ook het stimuleren van informatiedeling en netwerking over verschillende diensten heen is van belang.

Op die manier kan er een betere samenwerking ontstaan tussen de verschillende diensten en kunnen mensen zonder wettig verblijf sneller en beter geholpen worden.

Onze aanbevelingen:

- a. Zet een **aanspreekpunt** op in of van alle bevoegde diensten met een specifieke kennis over mensen zonder wettig verblijf
- b. **Stimuleer juridische informatiedeling en netwerking** over de rechtssituatie van mensen zonder wettig verblijf bij medewerkers van verschillende gemeentelijke diensten, professionele hulpverleners, vrijwilligers en buddy's. Zorg voor een goed informatieplatform waar volledige en concrete informatie wordt gedeeld.
- c. Creëer netwerken van intergemeentelijke samenwerking voor de ondersteuning van mensen zonder wettig verblijf.

In een bepaalde stad is er een bijzondere taskforce 'vreemdelingenzaken' aan het werk in de backoffice van de dienst bevolking. Alle mensen die beschikken over een bijzondere

verblijfsstatus of zonder wettig verblijf zijn, worden meteen doorverwezen naar de info immigratiedesk waar juridische experts aanwezig zijn.

8. Deelname aan het verenigingsleven en participatie aan het (volwassenen)onderwijs

Mensen zonder wettig verblijfsrecht zijn uitgesloten van de arbeidsmarkt. In Vlaanderen zijn ze ook officieel uitgesloten van het volwassenenonderwijs. De toegang tot hoger onderwijs is niet verboden, maar in praktijk heel afhankelijk van de handelswijze van de onderwijsinstelling¹².

Niets doen maakt mensen (psychisch) ziek. Uitsluiting en het gevoel niet te kunnen bijdragen, meedoen en denken werkt demotiverend. Wanneer mensen dagelijkse actief en in beweging zijn, hebben zij meer zelfstandigheid, zelfvertrouwen en een hoger gevoel van eigenwaarde. Alles is beter dan dat het leven zou stilvallen, door het ontbreken van een wettige verblijfsstatus. Wanneer mensen geactiveerd worden, voelen zij zich sterker om een keuze te maken voor een **duurzaam toekomstperspectief**. Door de **deelname aan vrijetijdsactiviteiten en opleidingen** krijgen mensen zonder wettig verblijf de kans tot interactie, maar ook de mogelijkheid om nieuwe vaardigheden te leren en zich te ontwikkelen.

Het verenigingsleven en het middenveld, maar ook de onderwijsinstellingen kunnen hier een belangrijke bijdrage in leveren, maar de gemeente kan dat ook stimuleren. De lokale overheid kan bijvoorbeeld mee instaan voor de toeleiding naar – en ontwikkeling van culturele en sportactiviteiten. Ze kan het middenveld ook oproepen om hun aanbod meer toegankelijk te maken. Soms zijn er een aantal beperkingen voor inschrijving of deelname. Verenigingen en middenveld zijn best op de hoogte zijn van regelgeving. Een voorbeeld: mensen zonder wettig verblijf mogen wettelijk geen vrijwilligerswerk doen.

Onze aanbevelingen:

- a. Versterk de **deelname** van mensen zonder wettig tot het **verenigingsleven**
- b. Voorzie een ontmoetingslokaal waar mensen zonder wettig verblijf
- c. Vraag aan verenigingen en instellingen om financiële drempels voor de toegang tot vrijetijdsorganisaties weg te werken.
- d. Maak afspraken met de instellingen hoger onderwijs om de toegang tot onderwijs van mensen zonder wettig verblijf te verzekeren.
- e. Vergeet bij dit alles ook niet dat deelnemers aan activiteiten verzekerd dienen te zijn in het kader van een algemene verzekering.

¹² Het Franstalig volwassenenonderwijs creëert wel een aantal versoepelingen voor bepaalde categorieën van mensen zonder wettig verblijf. Met een attest van inontvangstname van een 9bis procedure, hetzij een bewijs aangetekende zending 9ter, mag men zich wel inschrijven in het volwassenenonderwijs (Fédération Wallonie-Bruxelles, 2019)

Tot slot

Het is van belang dat een gemeentelijk beleid naar kinderen, jongeren en volwassenen zonder wettig verblijf tot stand komt in overleg tussen de doelgroep, bestuurlijke verantwoordelijken, de administraties en de actoren die rechtstreeks contact hebben met de doelgroep. Het is ook goed te beseffen dat een gemeentebestuur beperkte, maar toch ook cruciale bevoegdheden heeft. Op gemeentelijke schaal kan soms veel, maar ook niet alles. Voor de verschillende actoren in dit verhaal van samenwerking en dialoog is het belangrijk een stappenplan te hanteren. ORBIT kan daarbij adviseren en ondersteunen.

Brussel, januari 2024

Contact:

Hilde Geraets hilde@orbitvzw.be

www.orbitvzw.be

ORBIT organiseert **vijf leerdebatten** in het kader van de #verkiezingen2024. [Lees er meer over op deze webpagina.](#)